

Anotace rozsudku ze dne 2. října 2012 ve věci č. 41242/08 – Plesó proti Maďarsku

Senát druhé sekce dospěl jednomyslně k závěru, že v případě stěžovatele došlo v souvislosti s nedobrovolnou hospitalizací v psychiatrické léčebně k porušení jeho práva na svobodu a osobní bezpečnost (článek 5 odst. 1 Úmluvy). Stěžovateli přiznal náhradu nemajetkové újmy ve výši 10 000 eur.

(i) Okolnosti případu

Pan Plesó byl nezaměstnaný a žil na finanční podpoře od své matky a babičky. V září roku 2006 navštívila stěžovatelova matka psychiatricku, které si stěžovala na zdravotní potíže a stres, jež jí způsobovalo synovo zvláštní chování. Stěžovatel podle matky projevoval psychotické jednání: potuloval se po městě, odmítal používat mikrovlnou troubu pro obavy z radiace, prováděl „rituální koupele“. Kromě toho žil izolovaně, neměl žádné přátele, nepečoval o sebe a nehledal si práci. Matce a později psychiatrice se však přiznal, že doufá ve zvolení primátorem Budapeště.

V důsledku vzájemných přetrvávajících neshod a pokračujícího zhoršování jeho zdravotního stavu se stěžovatelova matka odstěhovala ze společného bytu. Na její podnět absolvoval stěžovatel několik psychologických sezení u dvou lékařů, kteří mu shodně diagnostikovali paranoidní schizofrenii, resp. schizoidní izolaci a paranoidní chování. Poté, co odmítl vyhledat dobrovolně léčbu a nedostavil se na další sezení, psychiatricka stěžovatelovy matky podala podnět k soudu na zahájení řízení o nedobrovolné hospitalizaci.

V průběhu řízení u prvního stupně soud nařídil forenznímu psychiatrovi vyhotovit lékařskou zprávu o zdravotním stavu stěžovatele. Zpráva byla vyhotovená v průběhu přibližně 40 minutové přestávky mezi jednáním soudu. Její obsah byl stěžovateli a jeho opatrovníkovi sdělen až v průběhu pokračování slyšení. Zpráva konstatovala, že stěžovatel trpí schizofrenií a bludy, které představují hrozbu pro jeho vlastní zdraví. Na základě této argumentace nařídil okresní soud v prosinci 2007 nedobrovolnou hospitalizaci stěžovatele. Rozhodnutí bylo v únoru 2008 potvrzeno krajským soudem. V březnu 2008 byl stěžovatel přijat na uzavřené oddělení v nemocnici Vác. Po dvou týdnech hospitalizace byl přemístěn na otevřené oddělení a týden na to posléze úplně propuštěn, jelikož pro své okolí nepředstavoval žádnou přímou hrozbu.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K tvrzenému porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy

Stěžovatel namítal, že maďarské orgány dostatečně neprokázaly, že představuje „osobu duševně nemocnou“ ve smyslu článku 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy. Zbavení svobody a jeho nedobrovolná hospitalizace se odvíjela pouze od konstatování, že nepodstoupení léčby bude mít za následek zhoršení jeho zdravotního stavu; nikde však nebylo prokázáno ani tvrzeno, že absence léčby může představovat závažné ohrožení pro jeho život nebo životy jiných, které předvídá národní legislativa. Stěžovatel poukazoval též na to, že osoby s duševními poruchami jsou osobami ve zranitelném postavení a jakýkoliv zásah do jejich práv musí být podrobený přísné kontrole.

Soud připomněl, že zbavení svobody, k němuž u stěžovatele jeho hospitalizací bezpochyby došlo, musí nejen proběhnout na základě zákona, ale i v náležitém a spravedlivém řízení bez projevu svévole. Přitom upozornil, že požadavek zákonnosti neznamena jen postup státních orgánů podle národního práva, ale vyžaduje soulad národního práva s Úmluvou. Zákonné zbavení svobody duševně nemocných osob musí podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy vyhovět třem podmínkám: duševní onemocnění musí být řádně prokázáno před příslušným orgánem na základě objektivního lékařského posouzení, musí dosahovat stupně vyžadujícího

nedobrovolnou hospitalizaci, a konečně, pokračování hospitalizace je závislé na přetrvávajícím onemocnění (srov. *Winterwerp proti Nizozemsku*, rozsudek ze dne 24. října 1979, nebo *Stanev proti Bulharsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2012). Konečně, zbavení svobody je tak výrazným zásahem, že podle Soudu může nastoupit pouze za situace, kdy jiná mírnější opatření byla pečlivě zvážena a shledána nedostatečnými (srov. *Witold Litwa proti Polsku*, č. 26629/95, rozsudek ze dne 4. dubna 2000).

V projednávaném případě měl Soud v první řadě pochybnosti o tom, že stěžovatelova hospitalizace byla nařízena v souladu s vnitrostátním právem, jelikož v maďarské národní právní úpravě chybí přesnější vymezení toho, co znamená „výrazné ohrožení“ na základě něhož je možné nedobrovolnou hospitalizaci nařídit, a zejména, zda lze pod tento pojem podřadit i potenciální zhoršení zdravotního stavu v budoucnosti, což byl důvod stěžovatelovy nedobrovolné hospitalizace. Tento nejasný zákonný pojem byl navíc vyložen v neprospěch stěžovatele za situace, kdy byl závěr o jeho zdravotním stavu učiněn jen na základě 40 minutového vyšetření během přestávky v jednání a kde nebylo sporu o tom, že stěžovatel nepředstavoval bezprostřední hrozbu pro sebe či jiné osoby.

Nicméně i kdybychom připustili, že stěžovatel byl zbaven svobody v souladu se zákonem, nebyla dle Soudu splněna podmínka, že jeho duševní nemoc musí být takové závažnosti, která odůvodňuje nedobrovolnou hospitalizaci. V této souvislosti si Soud povšiml, že maďarské právní předpisy nerozlišují mezi bezprostředním nebezpečím pro stěžovatelovo zdraví a toliko vzdáleným rizikem budoucího zhoršení zdravotního stavu. V případě, kdy není ve hře bezprostřední ohrožení zdraví, ale jde toliko o situaci, kdy by bez léčby došlo v budoucnu ke zhoršení zdraví, musí soudy nastolit spravedlivou rovnováhu mezi odpovědností společnosti zajistit osobám s omezenými schopnostmi nejlepší možnou lékařskou péči a právem těchto osob na sebeurčení, včetně práva odmítnout hospitalizaci, tedy „práva být nemocný“.

V projednávaném případě ovšem soudy v tomto směru nevyvinuly žádné skutečné úsilí. Soudy nijak nezkoumaly, zda je stěžovatel ochoten léčit se ambulantně, ani nezvažovaly žádné další alternativy k nedobrovolné hospitalizaci. K té je přitom možné přistoupit až jako k poslednímu možnému opatření a pakliže pro danou osobu neznámá nepřiměřené břemeno, ale naopak má pro ni skutečný zdravotní přínos. Stěžovatel navíc nikdy v minulosti nepředstavoval pro nikoho žádné nebezpečí.

Jelikož tedy rozhodnutí, kterým byl stěžovatel zbaven svobody, nespočívalo na posouzení všech relevantních skutečností, včetně zdravotního přínosu hospitalizace pro stěžovatele a možnosti použít napřed méně restriktivní opatření, nebyl Soud přesvědčen o tom, že duševní nemoc stěžovatele vyžadovala nedobrovolnou hospitalizaci. Došlo proto k porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy.